

Aging in a society in transition

Citation for published version (APA):

Jerliu, N. (2013). *Aging in a society in transition: socioeconomic conditions, health status, social networks and social participation of older people in the Republic of Kosovo*. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/dis.20131218nj>

Document status and date:

Published: 01/01/2013

DOI:

[10.26481/dis.20131218nj](https://doi.org/10.26481/dis.20131218nj)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Summary

Background, aim, and research questions

This is the first rigorous study conducted in an older population in an Albanian-speaking setting such as the newly emerging state of Kosovo.

The aim of this study was threefold:

- To assess the socioeconomic conditions, health status, social networks and social participation in a large nationwide representative sample of older men and women (individuals aged ≥ 65 years) in the Republic of Kosovo;
- To assess the level of knowledge and practices of health professionals regarding health status and health care services for older people in Kosovo, and;
- To validate (cross-culturally adapt) the EASY-Care tool, an international instrument measuring older people's health needs and priorities, which we suggest for use in future population-based studies involving older people in Albanian-speaking settings.

We hypothesized that older people of both sexes in Kosovo would be socioeconomically vulnerable, particularly in terms of financial means given the rapid transition towards a new socioeconomic system coupled with "modernization" of the society where children and other relatives take care far less of their older family members. At the same time, we hypothesized a high prevalence of chronic diseases and conditions, as well as functional limitations among older people in line with the lack of a national health insurance fund in Kosovo. On the other hand, we hypothesized a relatively low level of knowledge of Kosovo health professionals' about health status of older people and poor practices regarding their health care services provided for older people in Kosovo.

Methods

We conducted three separate surveys in line with the threefold aim of this research work:

- A nationwide survey (cross-sectional study) was conducted in Kosovo in January-March 2011 including an age- sex-and residence (urban vs. rural)-stratified sample of 1,890 individuals aged 65 years and over (949 men, mean age 73 ± 6 years; 941 women, mean age 74 ± 7 years; overall response rate: 83.5 %).
- Another survey (cross-sectional study) was conducted in February-March 2013 in Kosovo including a nationwide representative sample of 412 physicians working at primary, secondary and tertiary health care levels (220 males, mean age: 45.6 ± 9.3 years; 192 females, mean age: 46.4 ± 9.1 years; overall response rate: 91%).
- In addition, an EASY-Care validation study was conducted in August-September 2010 including a sample of 38 older people who were users of pri-

mary health care services in Prishtina (capital city of Kosovo) and in Tirana (the Albanian capital).

Results and Discussion

A remarkable finding in our population-based large sample of older men and women in Kosovo was the low educational attainment especially among women. Thus, about 48% of the women had no formal education at all compared to 17% of men. Furthermore, there was evidence of a high level of self-perceived poverty among older people, especially among women (52% vs. 41% in men). In multivariable-adjusted models controlling simultaneously for all the demographic and socioeconomic characteristics, self-perceived poverty rates were higher among older women, the low educated individuals, urban residents, and those living alone.

As for the health status and health care services, 42% of older people included in our study were unable to access medical care, of whom 88% due to unaffordable costs. About 83% of older people reported at least one chronic condition (63% cardiovascular diseases), and 45% had at least two chronic diseases. The prevalence of chronic morbidity and multimorbidity was higher in older women, the oldest old, poor individuals and those unable to access medical care. In multivariable-adjusted models, factors which were positively associated with the presence of chronic conditions and/or multimorbidity included female sex, older age, self-perceived poverty and the inability to access medical care.

Regarding the social networks, overall, 93% of older people reported that they had at least weekly contacts with more than one family member, and 97% reported daily contacts with their respective friends. Conversely, the level of social participation was much lower as only 14% of older men and women reporting engagement with social groupings. Overall, older people who had contacts with friends and/or engaged with social organizations reported a better health status, even after controlling for socio-demographic and socioeconomic characteristics.

As for the survey involving health care professionals, overall, more than one-third of physicians did not know the share of older people in Kosovo, and only one out four physicians estimated quite correctly the prevalence of chronic morbidity among older people in Kosovo. Regarding the health care practices, only 43% of the overall sample of physicians included in our survey reported the use of protocols in their routine health care practice with older people. In general, there was evidence of insufficient levels of physicians' knowledge about health status of older people and inadequate practices regarding the health care services for older people in Kosovo.

Samenvatting

Achtergrond, doel en onderzoeksvragen

Dit is de eerste nauwgezette studie die uitgevoerd is onder een oudere populatie in een Albaneesprekende omgeving; de zich nieuw ontwikkelende staat Kosovo.

Het doel van deze studie was drieledig:

- het beoordelen van de sociaal-economische condities, gezondheidstoestand, sociale netwerken en sociale deelname in een groot nationaal breed representatief voorbeeld van oudere mannen en vrouwen (allen ≥ 65 jaar) in de republiek Kosovo;
- het beoordelen van het niveau van kennis en het praktiseren van gezondheidsdeskundigen met betrekking tot gezondheidsstatus en gezondheidszorg voor ouderen in Kosovo;
- het valideren (cross-cultureel geadapteerd) van de Easy-Care tool, een internationaal meetinstrument naar gezondheidsbehoeften en-prioriteiten van ouderen, die wij aanraden te gebruiken in toekomstige studies van bevolkingsgroepen betrekking hebbend op ouderen in een Albanees-sprekende setting.

We hadden als veronderstelling aangenomen dat oudere mensen van beide geslachten in Kosovo sociaal-economisch kwetsbaar zouden zijn, met name in termen van financiële middelen, gegeven de snelle overgang naar een nieuw sociaal-economisch systeem gepaard gaande met 'modernisering' van de samenleving waar kinderen en andere familieleden veel minder zorgdragen voor hun oudere familieleden. Tegelijkertijd hadden we een grote invloed van chronische ziekten en kwalen verondersteld, alsook functionele beperktheden onder ouderen in lijn met het gebrek aan een nationaal ziektekostenverzekeringsfonds in Kosovo. Anderzijds hadden we als hypothese aangenomen dat gezondheidsdeskundigen in Kosovo een relatief laag niveau van kennis hebben inzake de gezondheidsstatus van ouderen en dat ze slecht praktiseren met betrekking tot dienstverlening in de gezondheidszorg zoals die voor ouderen in Kosovo is voorzien.

Methoden

We hebben drie aparte onderzoeken uitgevoerd in overeenstemming met het drieledige doel van dit onderzoek:

- een nationaal onderzoek (dwarsdoorsnede studie) is uitgevoerd in Kosovo gedurende januari-maart 2011 inclusief een leeftijd-, gender- en (stedelijk versus landelijk) woonplaats-gestratificeerde steekproef onder 1.890 personen van 65 jaar en ouder (949 mannen, gemiddelde leeftijd 73 ± 6 ; 941 vrouwen, gemiddelde leeftijd 74 ± 7 ; totale respons: 83,5%);
- verder is een ander (dwarsdoorsnede) onderzoek uitgevoerd gedurende februari-maart 2013 in Kosovo, inclusief een nationaalbrede representatieve steekproef onder 412 artsen die in eerstelijns-, tweedelijns- en derdelijnsge-

- zondheidszorg werken (220 mannen, gemiddelde leeftijd 45,6±9,3; 192 vrouwen, gemiddelde leeftijd 46,4. ±9,1; totale respons: 91%).
- Daarenboven is een EASY-Care validatie-studie uitgevoerd in augustus-september 2010, inclusief een groep van 38 ouderen die gerbruik maakten van eerstelijns gezondheidszorg in Prishtina (hoofdstad van Kosovo) en in Tirana (de hoofdstad van Albanië).

Resultaten en Discussie

Een opmerkelijke conclusie in onze omvangrijke steekproef, gebaseerd op de ouderenpopulatie in Kosovo, was het lage onderwijsniveau onder vrouwen in het bijzonder. Zo had circa 48% van de vrouwen helemaal geen officiële opleiding ten opzichte van 17% van de mannen. Verder is er bewijs van een hoog niveau van zelfkennis over armoede door ouderen, voornamelijk onder vrouwen (52% versus 41% onder mannen). In multivariabel-aangepaste modellen, bepalend voor zowel demografische als sociaal-economische kenmerken, waren de cijfers met betrekking tot het zichzelf als armoedig ervaren hoger onder oudere vrouwen, laagopgeleiden, stedelingen en alleenstaanden.

Voor wat betreft gezondheidsstatus en gezondheidszorg was 42% van de ouderen in onze studie niet in staat om toegang te verkrijgen tot medische zorg; voor 88% daarvan is deze onbetaalbaar. Ongeveer 83% van de ouderen gaf aan te lijden aan ten minste één chronische kwaal (63% cardiovasculaire ziektes) en 45% had minstens twee chronische ziektes. Chronische ziekten en het hebben van meer dan één ziekte was hoger bij oudere vrouwen, hoogbejaarden, arme personen en zij die geen toegang hadden tot medische zorg. In multivariabele aangepaste modellen werden factoren toegevoegd die positief geassocieerd werden met de aanwezigheid van chronische kwalen en/of het hebben van meer dan één ziekte; vrouwen, bejaarden, het zelf-ervaren van armoede en het onvermogen om medische zorg te krijgen, meegerekend.

Met betrekking tot de sociale netwerken gaf in totaal 93% van de ouderen aan dat zij minstens wekelijks contact hadden met meer dan één familielid en 97% meldde dagelijks contact te hebben met hun vrienden. Daarentegen was het niveau van sociale participatie veel lager aangezien slechts 14% van de oudere mannen en vrouwen meldden betrokken te zijn bij sociale groeperingen. In het algemeen meldden ouderen die contact hadden met vrienden en/of betrokken waren bij sociale organisaties, zelfs na controle op sociaal-demografische en sociaal-economische factoren, een betere gesteldheid van de gezondheid.

Voor het onderzoek waren deskundigen op het gebied van gezondheidszorg betrokken. In totaal, wist meer dan eenderde van de artsen niet hoeveel ouderen Kosovo telt en slechts één op de vier artsen schatte redelijk goed in hoe vaak chronische ziekten onder ouderen in Kosovo voorkomen. Slechts 43% van het totaal aantal artsen dat aan ons onderzoek deelnam gaf aan bij ouderen protocollen te gebruiken in hun dagelijkse gang van zaken in hun praktijk. In het algemeen was er bewijs van onvoldoende niveau van kennis bij artsen over de gezondheid van ou-

deren en inadequate bekwaamheid in de verlening van gezondheidszorg aan ouderen in Kosovo.

Përmbledhje

Sfondi, Qëllimi dhe Pyetjet e Hulumtimit

Ky është studimi i parë rigoroz i kryer në një popullatë të moshuar në një mjedis Shqipfolës siç është shteti i ri i Kosovës.

Qëllimi i këtij studimi ishte i trefishtë:

- Vlerësimi i kushteve socio-ekonomike, statusit shëndetësor, rrjeteve sociale dhe pjesëmarrjes sociale në një mostër të madhe përfaqësuese nga mbarë vendi të burrave dhe grave të moshuara (individët e moshës ≥ 65 vjeç) në Republikën e Kosovës;
- Vlerësimi i nivelit të njohurive dhe praktikave të profesionistëve shëndetësorë lidhur me statusin shëndetësor dhe shërbimet e kujdesit shëndetësor për të moshuarit në Kosovë;
- Validimi (adaptimi ndërkulturor) i EASY-Care, një instrument ndërkombëtar që matë nevojat dhe prioritetet shëndetësore të të moshuarve, të cilin instrument ne e sygjerojmë për përdorim në të ardhmen në studimet e popullatës që përfshijnë njerëzit e moshuar në vendbanimet Shqipfolëse.

Ne supozuam se njerëzit e moshuar të të dyja gjinive në Kosovë do të ishin socio-ekonomikisht vulnerabël, veçanërisht në aspektin e mjeteve financiare, duke pasur parasysh tranzicionin e shpejtë drejt një sistemi të ri socio-ekonomik të shoqëruar me "modernizimin" e shoqërisë ku fëmijët dhe të afërmit e tjerë kujdesen shumë më pak për anëtarët e moshuar të familjeve së tyre. Në të njëjtën kohë, ne supozuam një prevalencë të lartë të sëmundjeve kronike, si dhe kufizimeve/paafësive funksionale tek individët e moshuar duke pasur parasysh mungesën e një fondi të sigurimeve shëndetësore në Kosovë. Nga ana tjetër, ne supozuam një nivel relativisht të ulët të njohurive të profesionistëve shëndetësorë të Kosovës rreth statusit shëndetësor të të moshuarve, si dhe praktika të dobëta të kujdesit shëndetësor në lidhje me shërbimet e ofruara për individët e moshuar në Kosovë.

Materiali dhe Metoda

Ne kemi bërë tri studime të veçanta në përputhje me qëllimin e trefishtë të kësaj pune kërkimore:

- Një studim në mbarë vendin (studim transversal) u krye në Kosovë në periudhën Janar-Mars 2011, duke përfshirë një mostër të stratifikuar sipas moshës, gjinisë dhe vendbanimit (urban vs rural) prej 1.890 individëve të moshës 65 vjeç e më shumë (949 burra, mosha mesatare 73 ± 6 vjet; 941 gra, mosha mesatare 74 ± 7 vjet; shkalla e përgjithshme e pjesëmarrjes në studim: 83.5%).
- Një tjetër studim (studim transversal) u krye në Shkurt-Mars 2013, në Kosovë, duke përfshirë një mostër përfaqësuese nga mbarë vendi të 412 mjekëve që punojnë në nivelet e kujdesit shëndetësor parësor, dytësor dhe tretësor (220

meshkuj, mosha mesatare: $45,6 \pm 9,3$ vite; 192 femra, mosha mesatare: $46,4 \pm 9,1$ vjet; shkalla e përgjithshme e pjesëmarrjes: 91%).

- Përveç kësaj, një studim i validimit të EASY-Care u krye në Gusht-Shtator 2010 duke përfshirë një mostër të 38 personave të moshuar që ishin shfrytëzues të shërbimeve të kujdesit primar shëndetësor në Prishtinë (kryeqytet i Kosovës) dhe në Tiranë (kryeqytet i Shqipërisë).

Rezultatet dhe Diskutimi

Një gjetje e shënuar në mostrën tonë të madhe të popullatës së burrave dhe grave të moshuara në Kosovë ishte niveli i ulët arsimor, veçanërisht në mesin e grave. Kështu, rreth 48% e grave nuk kishte aspak edukim formal në krahasim me 17% të burrave. Për më tepër, kishte prova të një niveli të lartë të varfërisë së vetë-perceptuar në mesin e njerëzve të moshuar, veçanërisht në mesin e grave (52% vs 41% në meshkuj). Në modelet shumë-ndryshorëshe duke kontrolluar në të njëjtën kohë për të gjitha karakteristikat demografike dhe socio-ekonomike, normat e varfërisë së vetë-perceptuar ishin më të larta në mesin e grave të moshuara, individëve me arsimim më të ulët, banorëve urban dhe atyre që jetojnë të vetmuar.

Sa i përket statusit shëndetësor dhe shërbimeve shëndetësore, 42% e njerëzve të moshuar të përfshirë në studimin tonë nuk kishin akses në kujdesin mjekësor, prej të cilëve 88% për shkak të kostove financiare të papërballueshme. Rreth 83% e njerëzve të moshuar raportuan të paktën një sëmundje kronike (63% sëmundjet kardiovaskulare) dhe 45% kishin të paktën dy sëmundje kronike. Prevalenca e sëmundshmërisë kronike dhe multimorbiditetit ishte më e lartë në gratë më të moshuara, të moshuarit shumë të vjetër, individët e varfër dhe ata që nuk kishin akses në kujdesin mjekësor. Në modelet multivariable-adjusted, faktorët që ishin të lidhur pozitivisht me praninë e sëmundjeve kronike dhe / ose multimorbiditetit përfshinin gjininë femërore, moshën më të vjetër, varfërinë e vetë-perceptuar dhe mungesën e aksesit në kujdesin mjekësor.

Lidhur me rrjetet sociale, në përgjithësi, 93% e njerëzve të moshuar kanë raportuar se ata kishin të paktën kontakte javore me më shumë se një anëtar të familjes dhe 97% raportuan kontakte të përditshme me miqtë e tyre përkatës. Në anën tjetër, niveli i pjesëmarrjes shoqërore ishte shumë më i ulët, pasi vetëm 14% e burrave dhe grave të moshuar raportuan angazhimin me grupimet sociale. Në përgjithësi, njerëzit e moshuar të cilët kanë pasur kontakte me miqtë dhe / ose ishin të angazhuar me organizata shoqërore raportuan një status më të mirë shëndetësor, edhe pas kontrollit të karakteristikave socio-demografike dhe socio-ekonomike.

Sa i përket studimit që përfshinë profesionistët e kujdesit shëndetësor, në përgjithësi, më shumë se një e treta e mjekëve nuk e dinin përqindjen e individëve të moshuar në Kosovë, dhe vetëm një në katër mjekë vlerësuan mjaft saktë prevalencën e sëmundshmërisë kronike në mesin e njerëzve të moshuar në Kosovë. Lidhur me praktikatat e kujdesit shëndetësor, vetëm 43% e mostrës së përgjithshme të mjekëve të përfshirë në studimin tonë raportuan përdorimin e protokolleve në

praktikën e tyre rutinë të kujdesit shëndetësor me njerëz të moshuar. Në përgjithësi, kishte dëshmi të niveleve të pamjaftueshme të njohurive të mjekëve rreth statusit shëndetësor të të moshuarve dhe dëshmi të praktikave jo të përshtatshme lidhur me shërbimet e kujdesit shëndetësor për të moshuarit në Kosovë.